
Recenzovaný článek

Modely proliferace raketové techniky hybridních aktérů středního východu

Models of Proliferation of Rocket Technologies Used by Hybrid Actors in the Middle East

Ladislav Kulhánek

Abstrakt: V doktrínách hybridních aktérů Středního východu zaujímá raketová technika elitní postavení. Teze proliferace taktických balistických raket analyzuje čtyři modely – politický, technický, substituční a propagandisticky psychologický. Účinná redukce raketových technologií a techniky byla zjištěna v modelu politickém, kdy sankce a embargo omezují proliferaci raketové techniky. V technickém modelu, který hraje klíčovou roli, jsou limitujícími faktory raket vývoj a šíření vysoce energetických laserových zbraní. Model substituční dokládá použití taktických balistických raket jako nosičů improvizovaných zařízení. Významově je marginální, přestože zahrnuje cíle přinášející sekundární škody. Zkoumání v modelu propagandy a psychologie potvrzuje psychologický efekt na obyvatelstvo související se ztrátami, ale neovlivňující redukci raket.

Abstract: Rocket technology occupies an elite position in the doctrines of hybrid actors in the Middle East. The thesis of proliferation of tactical ballistic missiles analyses four models - political, technological, substitutional and propagandist-psychological. An effective reduction of ballistic missiles and technologies has been identified in the political model, where sanctions and embargoes limit the proliferation of missile technology. In the technical model, which plays a key role, the limiting factors are those of development and dissemination of high-energy laser weapons. The substitutional model illustrates the application of tactical ballistic missiles as carriers for improvised devices. It is of marginal importance, despite covering targets that involve secondary damage. Studying the model of propaganda and psychology confirms the psychological effect on the population associated with the losses, but it does not affect the reduction of missiles.

Klíčová slova: Asymetrická válka; hybridní aktér; Izrael; modely analýzy; primární aktéři; taktické balistické rakety.

Key words: Asymmetric warfare; Hybrid actor; Israel; Models of analysis; Primary actors; Tactical ballistic missiles.

ÚVOD

Střednímu východu, který zahrnuje rovněž původní oblast tzv. Blízkého východu, věnují analytici konstantně zvýšenou pozornost. Řadí se totiž mezi typické oblasti střetu zájmu státních, hybridních a nestátních aktérů, západních a východních mocností.¹ Nabízí minoritní symetrické konflikty mezi státy (symetrické tendence vykazovala např. irácko-iránská válka),² nestátními a hybridními aktéry (konflikt mezi Hamasem a Fatahem kulminující v roce 2007). Majoritních asymetrických podob nabývají boje mezi Izraelem nebo vnějšími mocnostmi se státními, hybridními a nestátními aktéry.³ Fenomenálním jevem v oblasti jsou kombinované střety státních a nestátních aktérů s omezeným zapojením externích mocností a dominantním zastoupením hybridních aktérů. Případovými územími střetů a bojů jsou Sýrie, Irák a i Jemen.

Hybridní aktéři mohou v základních aspektech (např. politická moc, hospodářství, sociální oblasti, vojenské a bezpečnostní otázky) konkurovat oficiálnímu státnímu aktérovi a mají potenciál případně nahradit ústřední moc.⁴ Ve své charakteristice kombinují prvky státních a nestátních aktérů. Dle základního výkladu definice státu Webera a Runcimana⁵ je možné tyto aktéry chápat jako instituci ve státě (stát ve státě). Subtilní soudržnost států je udržována na základě soustavného vzájemného působení násilí, což je paradigmatem Středního východu. Adekvátní je rozčlenění hybridních aktérů dle relací do třech množin:⁶

1. Organizace působí v mutualistickém vztahu s šíitskými elitami států. Případem strategie vzájemné výhodnosti jsou organizace Badr a Kata'ib Hizballáh (pod záštitou Hašd Šaabí) versus irácká moc. Irácké šíitské skupiny jsou definovatelné z komplexního hlediska bilaterálně prospěšným vztahem.

2. Úloha státní moci v mnohých ohledech selhává ve prospěch hybridních aktérů. Organizace na ohraničeném území se sdružují vůči hostitelskému státu dle náboženských, vojenských, politických a hospodářských kritérií často v opozici a vztah z pohledu

1 USA jej vedle Evropy a asijsko-tichomořské oblasti považují mezi klíčové regiony s potřebou zvýšeného prosazování zájmů. Obranná doktrína představená ke konci roku 2017 výslovně zmiňuje Írán, konečnou porážku Islámského státu a ochranu zájmů v těchto oblastech před Ruskem i Čínou (The 2017 Defense Posture Statement: Taking the Long View, Investing for the Future [online]. Department of Defense USA, 2016, s. 4, 12–14, 22–23. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://goo.gl/q8qPd8>).

2 O bojových taktikách blíže Brož (BROŽ, I. Husajn Kontra Chomejní: Irácko-iránská válka 1980–1988. Praha: Nakladatelství Epoque, 2007. 339 s. ISBN 978-80-87027-12-7).

3 Část autorů zpochybňuje význam pojmů symetrický a asymetrický boj a tvrdí, že konflikty jsou pouze asymetrické. (PLANT, T. J. Asymmetric Warfare: Slogan or Reality? *Obrana a strategie* [online]. 2008, s. 9. [cit. 2017-05-28]. Dostupné z: <http://goo.gl/X2vKY5>).

4 Teze vyžaduje další analyzování a případné ukotvení. Označení hybridní aktér není pevně ukotveno v terminologii a výklady se různí. V českém prostředí se termínem zabývali například Janků a Zelinka (Hybridní aktér. *Mezinárodní vztahy* [online]. Praha, 2009, č. 4. [cit. 2018-10-27]. Dostupné z: <https://goo.gl/PQZ3jC>).

5 WEBER, M. - RUNCIMAN, G. W. Economic Policy and the National Interest in Imperial Germany [online]. 2011, s. 263–268. ISBN 9780511810831. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://goo.gl/C6BZDQ>

6 Případy mohou i překračovat mantinely jednotlivých množin.

mezinárodního lze hodnotit jako parazitický – příklad Hizballáh versus Libanon. Saudskoarabská odnož Hizballáhu (Hizballáh al-Hejaz operuje v Kuvajtu a Bahrajnu) spadá do skupiny nestátních aktérů. Situaci křídla formujícího se na bázi kultu popraveného klerika Nimra al-Nimra a jeho vliv ve východních oblastech Saúdské Arábie a Bahrajnu pomáhá objasnit např. Smyth⁷.

3. Organizace zaujímá opozici vůči ústřední vládě a kolísavé vztahy nabývají charakteru občanské války. Ukázkovými případy jsou Hamas versus Fatah, Sadristické hnutí a irácké ústředí v období let 2006–2008 a Húťové versus Hádiové loajalisté.

Novým fenoménem hybridních aktérů na taktické i strategické úrovni se stávají se zvyšujícími se dimenzemi taktické balistické rakety. Zbraně z Íránu slouží k zástupnému boji libanonskému Hizballáhu, Hamasu, Húťi a skupinám v Íráku, zaštitěných Hašd Šaabím (Badr, Kata'ib Hizballáh a organizace Muktady Sadra). Íránský raketový program vykazuje nejvýznamnější rozmach a po Izraeli je nejrozvinutější, jak uvádí Eisenstadt.⁸

1 METODOLOGIE

Článek analyzuje příčiny budování raketových arzenálů hybridními aktéry a hledá metody jak redukovat proliferaci raketových prostředků. Atraktivitu raketové techniky a technologií používaných hybridními aktéry a nutnou obranu protivníka není možné hodnotit izolovaně. Komplexní vyhodnocování je nutné ve čtyřech pracovních modelech selektovaných na základě pronikání raketové techniky na politickou scénu, typologie v rámci technické roviny a operačního umění (využití propagandistického a psychologického potenciálu jako formy zabíjení). Výsledky jsou ověřeny potvrzením a negací tří hypotéz: 1. Dělostřelecké a taktické balistické rakety jsou ideálním politickým prostředkem. 2. Existuje silná korelace mezi preferováním raketových prostředků na bázi technické a technologické přijatelnosti. 3. Raketové prostředky jsou ideálním válečným nástrojem, tedy nosičem zbraní hromadného ničení, propagandistickým a psychologickým nástrojem.

Metoda analýzy využila čtyři modely výzkumu: politický, technický, substituční a psychologicky propagandistický. Balistické rakety prvně uplatněné v konečné fázi druhé světové války měly primárně zlomit vůli Britů pokračovat ve válce a explicitně posunuly rozvoj operačního umění. V krátkodobém horizontu studené války se determinovaly dalekosáhlejší přednosti těchto prostředků – staly se spolehlivými nosiči nukleárních hlavic, propagandistickým a odstrašujícím prostředkem soupeřících stran. Model substituční plyne z absence zbraní hromadného ničení hybridními aktéry a všeobecné potřeby způsobit maximální ztráty. Rovněž zvládnutí techniky a technologie jsou klíčovými faktory proliferace i pro mocenské skupiny. Raketové technologie a technika spolu s jadernými zbraněmi výrazně ovlivňovaly (a ještě dlouhou dobu budou působit na) politickou scénu.

⁷ SMYTH, P. Hizballah Cavalcade: The Shia Militant Response to Ayatollah Nimr al-Nimr's Death Sentence. *Jihadology* [online]. 2014. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://goo.gl/5wHGEv>

⁸ EISENSTADT, M. The Middle East Missile Environment. *AFPC Defense Dossier* [online]. Washington, 2013, č. 6, s. 8. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://goo.gl/7FE1zo>

Profesor politických věd Scott Douglas Sagan zhodnotil motivační tendence jaderného zbrojení státními aktéry a prokázal daleko rozmanitější úlohu jaderných zbraní než jen prostředků národní bezpečnosti. V inspirativní a renomované stati *Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb*⁹ vůči sobě postavil modely vnitropolitický, bezpečnostní a normativní.

Šíření balistických raket do zemí třetího světa se autoři aktivně věnovali již v osmdesátých letech. Známé jsou studie Aarona Karpa (například *Ballistic Missiles in the Third World*), Janneho Nolana (*Trappings of Power: Ballistic Missiles in the Third World*)¹⁰ a dalších. Komplexní práce zahrnující aktuální fenomén šíření taktických balistických raket k hybridním a nestátním aktérům Středního východu i severní Afriky absentují; stávající analýzy se spíše zaměřují na konkrétní případy a válečné operace. Svoji pozornost na zkoumanou oblast dlouhodobě soustředí známý analytik Anthony H. Cordesman.

2 MODEL POLITICKÝ

Balistické rakety jsou multifunkčním prostředkem a jejich vliv zasahuje do mnoha oblastí. Hledisko prestiže a postavení států třetího světa na mezinárodní scéně rozebírá analytik W. Hull, rovněž vyjednávací pozici vůči regionálním soupeřům a bojové možnosti.¹¹ Šíitská koalice v čele s Íránem a spříznění aktéři si důsledně zakládají na raketových arzenálech. Představují a jsou chápány jako prostředek k prosazování záměrů, symbol hrdosti a veřejné scény. Naplňují politickou scénu; zahraniční politika zahrnuje mimo jiné přes útočný atribut střel¹² výklad obranného posláni a vytěžující oponenty (řešení raketových technologií bylo jedním z hlavních bodů vypovězení jaderné dohody s Íránem ze strany USA). Balistické rakety (typu Šaháb, Ghadr-110 aj.) zvyšují jako nosiče jaderných hlavic preference, nejenom na regionálním vyjednávacím poli. Raketám tedy lze přisuzovat vrcholnou pozici v doktrínách Teheránu a hybridních aktérů.

Politická rozhodnutí měla největší vliv na proliferaci raketových technologií a techniky Hizballáhu, nejnověji iráckých skupin a Hútiů. Bojové operace libanonského hnutí spojovaly lehké ruční palné zbraně, výbušná zařízení a minomety. Transformace způsobu boje, priorit a importovaného vojenského materiálu přivedilo zvláště úsilí na politické scéně o ukončení irácko-íránské války, potvrzení kurzu kabinetu Ehuda Baraka Knessetem

⁹ SAGAN, D. S. *Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb*. *International Security* [online]. 1996–1997, s. 54–86. [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <https://goo.gl/tfszYz>

¹⁰ KARP, A. *Ballistic Missiles in the Third World*. *International Security* [online]. 1984–1985, č. 9, s. 166–195. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/UKjfQA>; NOLAN, J. E. *Trappings of Power: Ballistic Missiles in the Third World*. [online]. Washington, 1991. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/T35m6r>

¹¹ HULL, W. A. *Role of Ballistic Missiles in Third World Defense Strategies* [online]. Institute for Defense Analyses, 1991, s. S-1–3. [cit. 2018-10-27]. Dostupné z: <https://goo.gl/QENihE>

¹² KARIMI, N. *Iran Guard: Supreme leader limiting ballistic missile range*. *Military Times* [online]. 2017. [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <https://goo.gl/JqSV2S>

a stažení Izraelců z jižního nárazníkového libanonského pásma.¹³ Již v devadesátých letech vojenská složka Hizballáhu rozšířila konflikt ostřelováním příhraničních oblastí Izraele dělostřeleckými raketami zvláště ráže 107 mm a 122 mm. Rakety začaly nabývat významu ve strategických cílech, v zástupném boji a mají hrát klíčovou úlohu v případných nových válkách. Ostatně vůdce politicko-vojenské organizace již v roce 1997 dal najevo pokračovat v boji i po cílovém stažení izraelských sil z Libanonu a tím naplňovat zástupný boj.¹⁴ V případě Iráku podnítilo nekontrolované zásobování milicí oslabení moci sunnitských Arabů svržením strany Baas a následně omezením přítomnosti zahraničních sil. Do Jemenu zesílily dodávky po utvoření a zapojení arabské koalice do bojů.

Politická východiska antagonistů, kteří považují šíitské milice vyzbrojené raketovou technikou za hrozbu, zahrnují prosazování sankčních programů, zástupného boje a boje přímého. Ve světovém měřítku jsou klíčová opatření cílcí na hospodářský a finanční sektor a největší dodavatele hybridním aktérům. Z regionálních oponentů Íránu a Hizballáhu vykazuje nejpropracovanější systém Izrael. Preferuje aktivní vymáhání sankcí proti šíitské koalici a Hamasu, koncentruje se na kontrolu podezřelých plavidel, napadá zásobovací konvoje a sklady na syrském území atd.¹⁵ Přesto se do Gazy daří importovat nepovolené položky. Například v roce 2014 podchytily izraelské složky íránské zásilky raket.¹⁶ O pět let dříve zadrželo komando plavidlo s nákladem přibližně 500 tun íránských zbraní včetně necelých 3 000 dělostřeleckých raket zvláště kalibru 107 mm a 122 mm určených Hizballáhu. Izraelci ovšem pesimisticky předpokládali, že se jednalo o zanedbatelnou část (10 %) celkových dodávek.¹⁷ Koalice vedená Saúdskou Arábií prosazuje kontrolu přístavů držených šíitskými rebely, pobřeží a teritoriálních vod ve spolupráci se spojenci z NATO.¹⁸ Irácko-íránská hranice je volně penetrovatelná.

Dislokace aktérů mnohdy komplikuje prosazování sankčních programů a vojenský zásah. Státní aktéři poskytují v závislosti na několika faktorech míru imunitu hybridním aktérům. Tezi potvrzuje případ Libanonu, kdy komplexní operace mají vliv na celkovou situaci země. Izrael dělal rozdíly mezi Hizballáhem a státem Libanon, s vládou vedenou na základě pravidel dělby moci prozápadním táborem do voleb v roce 2018.

¹³ GOLDENBERG, S. Barak's cabinet votes to leave Lebanon by July. *The Guardian* [online]. 2000. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://goo.gl/21rDJ7>

¹⁴ GORDON, L. S. The Vulture and The Snake Counter-Guerrilla Air Warfare: The War in Southern Lebanon. *Mideast Security and Policy Studies* [online]. 1998, č. 39 [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://goo.gl/kLFnrk>

¹⁵ Sattelite Images Reveal Impact of Recent Israeli Strikes on Syria's Damascus. *South Front* [online]. 2018. [cit. 2018-12-31]. Dostupné z: <https://goo.gl/8mXWv9>; SANCHEZ, R. Israel resumes airstrikes in Syria with attack outside Damascus. *The Telegraph* [online]. 26. 12. 2018. [cit. 2018-12-31]. Dostupné z: <https://goo.gl/ShfQNG>

¹⁶ KERSHNER, I. Israel Says It Seized Ship in Red Sea With Load of Iranian Rockets Headed to Gaza. *The New York Times* [online]. 2014. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/ZjHHac>

¹⁷ SCHANZER, J. - BADRAN, T. - DAOUD, D. The Third Lebanon War: The Coming Clash Between Hezbollah and Israel in the Shadow of the Iran Nuclear Deal [online]. 2016, s. 23. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/G14uWz>

¹⁸ WINTOUR, P. Saudi Arabia still barring aid to Yemen despite pledge to lift siege. *The Guardian* [online]. 2017. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/NnNXbf>

3 MODEL TECHNICKÝ

Dělostřelecké granáty, rakety, taktické balistické rakety a drony¹⁹ zapadají do operačního umění hybridních aktérů Středního východu a jsou upřednostňovány z technických příčin před ostatními složkami. Například taktické balistické rakety lze chápat jako rezignaci na pilotované letouny. V komparaci letectva má Izrael primát a arzenál balistických raket (případně obohacený o jaderné hlavice) má odstrašující charakter. Účinnost nasazení taktického letectva hybridními aktéry by byla oproti státním aktérům ještě propastnější. Potencionální erudovaní piloti státních aktérů Středního východu nedosahují kvalit letců světových mocností, Izraele a v menší míře Turecka a v dlouhodobém horizontu znamenávají problematické výkonnostní dimenze. Vyspělé armády (USA, Ruska, Izraele) nemají zvláštní problém eliminovat pilotované letouny tamních státních útvarů.

Podle technologické přijatelnosti k ověření stanovené hypotézy lze třídit aktéry se silnou externí podporou a aktéry se zanedbatelnou mírou technologického rozvoje rozvíjející vlastní technologie v důsledku omezeného importu prostředků.

Do první kategorie spadá Hizballáh, který i přes usilovné snahy o degradaci logistiky ze strany Izraele nejen taktickým letectvem, disponuje širokým spektrem a početním stavem iránských a syrských dělostřeleckých raket a taktických balistických raket na tuhé a kapalné pohonné látky.²⁰ Přítomnost izraelských pozemních sil v jižním a středním Libanonu zajišťuje v závislosti na kvantitě rozmístěných jednotek pouze klesající tendenci importu zbraní a jejich kvality z hlediska výkonnostních hodnot. Tezi dokládá zásobování v devadesátých letech a například vyslání na příhraniční oblasti přes 1 000 dělostřeleckých raket zvláště ráže 107 mm, 122 mm a minometných střel v rámci operace Hrozny hněvu z roku 1996.²¹ Průmyslovou produkci, či spíše typickou regionální domácí výrobu střel hnutím, nepodnítily ani klíčové atributy: technické řešení a použití zbraní inkognito (možné improvizace se objevily na syrském bojišti v souvislosti s chemickými útoky). Četné irácké skupiny, formující se jako Hizballáh po vzoru Pasdaranu již za vlády strany Baas v restrikci se stoupajícími tendencemi po jejím pádu a s minimalizováním přítomnosti koaličních sil, mají v inventáři odpovídající kusy raket o dosahu až 100 (150) km a vlastní inovace se prosazují v minimálním měřítku. Rovněž Mahdího armáda (po obnovení a restrukturalizaci se v anglicky psané literatuře ujal termín Peace Companies) s variabilními vztahy s Íránem zařadila do výzbroje dělostřelecké rakety původem z této země.

Druhou kategorií agreguje osvojení sestavit raketový prostředek z importovaných dílů se zapojením vlastních inovací. Dotýká se zejména uskupení tvořeného kmenem Hútiů. Dlouhotrvající konflikt, zásah arabské koalice a blokáda donutila předáky ozbrojených

¹⁹ O pozitivěch bezpilotních prostředků a zařazování do inventáře státních i nestátních aktérů blíže Stojar (STOJAR, R. Bepilotní prostředky a problematika jejich nasazení v soudobých konfliktech. *Obrana a strategie* [online]. 2016. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <http://goo.gl/Xcbpqg>).

²⁰ SAVAGE, S. Hezbollah has more firepower than ,95 percent of world's conventional militaries,' warns report. *JNS* [online]. 8. 11. 2018. [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/TqMKGH> a mnoho dalších zdrojů s podobnými odhady.

²¹ GORDON, L. S. The Vulture and The Snake Counter-Guerrilla Air Warfare: The War in Southern Lebanon. *Mideast Security and Policy Studies* [online]. 1998, č. 39 [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://goo.gl/kLFnrk>

skupin k vlastním kombinacím. O úpravách, kombinacích iránských/severokorejských systémů pojednává analýza Yemeni rebels enhance ballistic missile campaign²². Z místních střel se do povědomí dostaly Burkan, první verze proporciálně odpovídají Šaháb 1 a Šaháb 2 / Hwasong 6. Původem Burkan 2 / 2H spadá rovněž do kategorie Šaháb 2, ale hlavice má design střel Šaháb 3B / Qiam 1; model 2H operuje již jako upravený Qiam s absencí ocasních ploch. Další rozšířenou skupinou dokládající vlastní inovace je Qaher 1 a 2. Pod názvy se skrývají mnohokrát upravované sovětské rakety země–vzduch V-75 / S-75 Dvina (SA-2 Guideline). Jemen v rámci pomoci od Sovětského svazu získal až 1 000 kusů. Know-how přestavby je iránskou doménou (Tondar-69), jež vychází z čínských CSS-8. Dolet stávajících raket Hútíů je zvyšován odlehčováním raket za použití hliníkových slitin a zvláště snižováním užitečného zatížení. Zkoumaná skupina šíitských aktérů prokazuje sílící schopnosti v zavádění inovací a v operačních schopnostech.²³

Do třetí kategorie patří organizace sestavující střely ze snadno dostupných materiálů. Improvizované střely mají v jejich doktríně prioritní místo. Typickým případem je Hamas, jenž využívá například odpadní potrubí jako plášť raket, dále plechy, cukr a směs hnojiv.²⁴ Velmi přísné vymáhání zbrojního embarga ze strany Izraele donutilo Hamas spoléhat zvláště na podomácku vyráběné střely, které souhrnně označuje jako Kassám. Prezentace dělostřeleckých raket se středním doletem M-75, iránských Fajr 5 a bezpilotních letounů ozbrojenou složkou a konflikty v letech 2012, 2014 potvrdily jistý stupeň ilegálního systému přepravy a týlového zásobování; Eisenstadt²⁵ připomíná síť tunelů propojující Sinaj s Gazou. Střely M-75 navazují na iránské typy Oghab / Fajr a umožnily rozvinout taktiku a napadat města jako Tel Aviv a západní Jeruzalém zvláště v letech 2012 a 2014.²⁶

Samostatnou technickou skupinu tvoří drony. Šíitské oddíly nakládají s bezpilotními prostředky z Íránu. Nejširším inventářem disponuje libanonský Hizballáh, stroje se dostaly i k Hamasu. Vojenské křídlo hnutí a šíitské jemenské skupiny drony nasazují a vykazují schopnost sestavit stroje s vlastními úpravami. Pod místními označeními se objevují např. rozšířené Ababil.²⁷

²² Yemeni rebels enhance ballistic missile campaign. [online]. IHS Jane's Military & Security Assessments Intelligence Centre, 2017, 7 s. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://goo.gl/vtTti>

²³ KNIGHTS, M. Countering Iran's Missile Proliferation in Yemen [online]. The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 2017. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://goo.gl/fmzcMU>; Saudis accuse Iran of „direct aggression“ over Yemen missile. *BBC* [online]. 2017. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <http://goo.gl/9cWfEt>; Yemen / Houthi Missiles. *Global Security* [online]. 2017. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://goo.gl/icQ5r3>

²⁴ EISENSTADT, M. The Middle East Missile Environment. *AFPC Defense Dossier* [online]. Washington, 2013, č. 6, s. 9. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://goo.gl/7FE1zo>

²⁵ *Ibid.* s. 9

²⁶ ENSOR, J. Hamas fires rockets at Tel Aviv and Jerusalem. *The Telegraph* [online]. 2014. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://goo.gl/7dStXJ>

²⁷ Hamas drone shot down by Israel's Iron Dome and Patriot missile defence shield near Ashdod. *YouTube* [online]. 2014. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/inYiIC>; KERSHNER, I. - LYONS, J. P. Hamas Publishes Photo of a Drone It Says It Built. *The New York Times* [online]. 2014. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://goo.gl/WcbSFU>; GIBBONS-NEFF, T. Houthi forces appear to be using Iranian-made drones to ram Saudi air defenses in Yemen, report says. *The Washington Post* [online]. 2017. [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://goo.gl/K1DQta>

Na každý útočný prostředek lze aktivovat nebo vyvinout aktivní obranu. Snaha o eliminaci dělostřeleckých a balistických raket hybridních aktérů vedla k masovému rozšíření laserových prostředků Izraele. Obranný systém založený na Iron Dome, David's Sling, Arrow a Patriot lze považovat za nejdokonalejší na světě. Po zařazení laserových systémů Tactical High Energy Laser (THEL) / High-Energy Laser Weapons System (HELWS) jako Iron Beam bude obrana Izraele prakticky nepřekonatelná střelami s malým objemem, bez schopnosti nést obranné zbraně a bez nasazení externích prostředků na rušení THEL / HELWS.

4 MODEL SUBSTITUČNÍ

Využití dělostřeleckých a balistických raket jako nosičů biologických, chemických a jaderných zbraní hybridními a nestátními aktéry Středního východu se řadí k aktuálním a stěžejním způsobům nasazení. Držení zvláště jaderných zbraní teroristickými skupinami vyvolává největší obavy. Na bezpečnostním summitu v roce 2014 vyjadřovali státníci obavy z hrozby získání jaderných zbraní Islámským státem. Černý trh je rozsáhlý, nelze jej anulovat a v případě Islámského státu je nejvíce pravděpodobné sestrojení (získání) „špinavé“ bomby.²⁸ Nakládání s chemickými prostředky summit potvrdil a mediální demonstrací je známý minometný a raketový útok s hlavicemi naplněnými chemickými látkami na kurdské oddíly u Mosulu.²⁹

Úspěšné využití taktických balistických raket jako nosičů improvizovaných zařízení je marginální. Hizballáh a irácké skupiny napojené na Pasdaran (disponující širokou bází nosičů) se mohou v otázce jaderných zbraní obracet na cizí experty, např. Severní Koreu, které ovšem zavazují obavy odpovědnosti v případě použití zbraní hromadného ničení. Teherán si uvědomuje význam jaderné výzbroje v regionálním a celosvětovém soupeření. Jadernou motivaci šiitské koalice výstižně uvádí Amidror.³⁰ Ovšem některé organizace a státy vůči jaderným zbraním vyjadřují oficiální odpor – odporují státnímu náboženství islámu, a v celkovém měřítku jsou velmi náročné na výrobu.

Jak zmiňuje Sagan³¹, silní státní aktéři rozvíjejí jaderné kapacity, aby mohli chránit svoji bezpečnost. Slabí státní aktéři mají tendence se přičleňovat k jaderným mocnostem, jelikož je složité zbraně produkovat a spojenectví chápou jako způsob odstrašení. Nestátní, hybridní ale i státní aktéři klamavě zapojují raketové prostředky s konvenčními hlavicemi do válečných plánů za účelem tipování cílů jako nukleárních zařízení, jež při

²⁸ EWEISS, N. Non-state actors & WMD: Does ISIS have a pathway to a nuclear weapon? *Basic* [online]. 2016, s. 1, 5–6. [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <http://goo.gl/imXeLu>

²⁹ EVANS, M. - COGHLAN, T. Isis launches mustard gas attacks in Syria and Iraq. *The Times* [online]. 2015. [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://goo.gl/27F3za>

³⁰ AMIDROR, Y. The Hizballah-Syria-Iran Triangle. *Middle East Review of International Affairs* [online]. 2007, roč. 11, č. 1, s. 2. [cit. 19. 2. 2018]. Dostupné z: <http://goo.gl/FQABmi>

³¹ SAGAN, D. S. Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb. *International Security* [online]. 1996–1997, s. 57. [cit. 2017-05-13]. Dostupné z: <https://goo.gl/tfszYz>

zásahu mohou vyvolat katastrofu odpovídající použití „špinavé“ bomby (tzn. způsobit radioaktivní zamoření rozmetáním radioaktivních látek). Druhá třída tipování cílů zahrnuje chemické továrny, případně sklady munice a zbrojovky; do poslední skupiny lze přičlenit klíčové přírodní zdroje s rizikovým statutem dlouhodobých životních dopadů. Ukázkou přírodní substituce tipovaných cílů jsou vodní zdroje segmentované například na územích severního i středního Iráku. Poziční boje s Islámským státem probíhaly i v blízkosti Mosulské přehrady, jež držela po proudu řeky Tigris statisíce lidí jako rukojmí a hrozilo narušení hospodaření s pitnou vodou. Nebyly ovšem potvrzeny přímé útoky pomocí raketových prostředků ve snaze prolomit hráz.³²

Taktika tedy spočívá ve způsobení maximálních ztrát za použití minimálního počtu střel s přijatelnou cenovou relací. Plánování taktiky lze ze zkoumaných skupin přičlenit libanonskému politicko-vojenskému hnutí. Nasralláh označoval opakovaně v letech 2016–2017 zásobníky s amoniakem v průmyslové zóně Haifa za atomovou bombu Hizballáhu; riziko jejich zničení dle expertů vedlo k ohrožení až 800 000 lidí.³³ Předáci Hizballáhu rovněž cílí na jaderný komplex u města Dimona. Paralelní tendence vykazují Hútíové a zaměřují se na jaderný komplex ve Spojených arabských emirátech.³⁴ Praktická úspěšnost provedení operace je ovšem minoritní a v případě jaderného neštěstí hrozí hybridnímu aktérovi silná vojenská odpověď.

5 MODEL PROPAGANDISTICKÝ A PSYCHOLOGICKÝ

Nástroj psychologické války vykazuje omezené možnosti redukce raketové techniky a jako primární proměnná působí v součinnosti s ostatními faktory na rozmístění a aktivaci raket. Typickým případem je kubánská krize z počátku šedesátých let, kdy psychologická válka nesla zásadní podíl na kompromisním stažení sovětských a amerických raket. Příklad státní versus hybridní aktér dokládá situace po druhém libanonském konfliktu. Hizballáh nahradil ztráty a posiloval arzenál, ale vyhýbal se spouštěčům horké fáze konfliktu. Nepřipisoval si ojedinělé ostřelování Izraele, první dvě dělostřelecké rakety byly vystřeleny přibližně až rok po ukončení konfliktu.³⁵

S psychologickou válkou úzce souvisí propaganda a aspekty v asymetrickém konfliktu zpravidla úměrně stoupají ve prospěch slabší strany.³⁶ Aktéři Středního východu s výjimkou Izraele excelují ve zkreslování zvláště výsledného obrazu reality, jak se prokázalo například několikrát v Iráku a Libanonu. Po operaci Pouštní bouře v roce 1991 dokázala

³² MCKERNAN, B. Mosul Dam could collapse at any minute „killing 1.5 milion people“. *Independent* [online]. 2017. [cit. 2017-05-28]. Dostupné z: <http://goo.gl/uXveaZ>

³³ KAIS, R. Nasrallah: Ammonia plant in Haifa is my atomic bomb. *Ynetnews* [online]. 2016. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/LJUy3>

³⁴ ABOUDI, S. - POTTER, M. Yemen's Houthi group says fires missile toward Abu Dhabi nuclear reactor. *Reuters* [online]. 2017. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <http://goo.gl/mggEcj>

³⁵ Rockets from Lebanon hit Israel. *BBC* [online]. 8. 1. 2008. [2018-12-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/vpi1Jk>

³⁶ Není rozlišováno mezi psychologickou válkou a psychologickou operací.

vláda přesvědčovat sunnitské obyvatelstvo zvláště Bagdádu o vítězství, stejně tak ministr informací krátce před porážkou v roce 2003. Hizballáh se po konfrontaci s Izraelem v roce 2006 označil za vítěze i přes patový výsledek. Kladný přínos propagandy, jako řadovou jednotku boje silící s asymetrickou situací, potvrzuje Galula³⁷. Nestátní aktéři jsou posuzováni podle slibů a ne reality, disponují tedy širším prostorem k manipulacím bez adekvátní odpovědnosti. Propracovaná propaganda posiluje nestátním a hybridním aktérům preference na vítězství. Zkoumané skupiny jsou paralelním vzorem. Hizballáh a irácké šíitské politicko-vojenské organizace prezentují propracovanou propagandu, využívají moderní komunikační prostředky typu sociálních sítí, webových stránek, vlastních televizních kanálů a rozhlasu. Vymezují se proti konglomerátům, jež ovlivňují drtivou většinu populace. O úloze masmediálních gigantů blíže Curtis³⁸.

Raketové prostředky zkoumaných aktérů plní významnou úlohu v propagandě a psychologické válce. Demonstrace této techniky a ukázka síly jsou zajišťovány v rámci vojenských přehlídek, jež jsou příznačné pro státy silně militarizované. K propagandě a psychologickému boji inklinují kompetence sestavit rakety mnohdy bez ohledu na úspěšnost nasazení, což lze vysvětlit na případu Hamasu. Podstatná část vystřelených raket ani nepřekoná území Gazy a způsobí materiální škody a lidské oběti, jež bývají předáky skupin Hamasu (případně Islámského džihádu) přisuzovány Izraelským obranným silám (IDF). U některých expertů vzbudil až ironii první tank Hamasu, jenže produkt neměl sloužit ke skutečnému boji, ale spíše k propagandě.³⁹ Propagandistická úloha spočívá ve stmelování obyvatelstva též za účelem porážky úhlavního nepřítele.

Výroky prezentované na vojenských akcích a umístěné na střelách podtrhují psychologickou úlohu a jsou součástí psychologických her. Vzkazy i v anglické transkripci (např. na dělostřeleckých raketách Fajr 3)⁴⁰ interpretují ve smyslu iránských vzorů vymazání Izraele z mapy. Operační možnosti raket,⁴¹ cílí na jadernou energetiku a hospodářský sektor. Předmětem psychologických útoků Hútíů se stala rozestavěná jaderná elektrárna Baraka ve Spojených arabských emirátech.⁴² Nařízení k vyprázdnění zásobníků s amoniakem v oblasti Haify zapadá v chronologické korelaci do případu her Hizballáhu. Hasan Nasralláh opakovaně manifestoval schopnost vojenských oddílů zasáhnout citlivé cíle.

37 GALULA, D. *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. London: Praeger Security International, 2006 (1964), s. 9, ISBN 0-275-99269-1.

38 CURTIS, R. A. *Mass Media Influence on Society* [online]. 2012. [2018-02-22]. Dostupné z: <http://goo.gl/hWvAWI>

39 DEARDEN, L. Hamas „tank“ dismissed as harmless „parade float“ after wheels seen under structure driven through Gaza City. *Independent* [online]. 2016. [cit. 7. 3. 2018]. Dostupné z: <http://goo.gl/9TBQw9>

40 240 mm Fajr-3. *MilitaryEdge.org* [online]. (bez datace) [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://goo.gl/jqKdo7>

41 EISENSTADT, M. *The Middle East Missile Environment. AFPC Defense Dossier* [online]. Washington, 2013, č. 6, s. 9. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://goo.gl/7FE1zo>

42 TICHÝ, L. Energetika jako strategický nástroj hnutí Hizballáh v konfrontaci s Izraelem. *Vojenské rozhledy* [online]. 2017, s. 14–30. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://goo.gl/9Vvjhj>; ASSOCIATED PRESS. UAE denies claim of Yemen missile attack against its plant. *New York Post* [online]. 2017, New York City. [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <https://goo.gl/rC3fDg>

„Nejen zásobníky amoniaku v sektoru Haify a nukleárním středisku Dimona se dostaly do operačního prostoru raketových prostředků“.⁴³

V psychologické válce působí rakety v krizových oblastech obavy z jejich možného opětovného nasazení a psychologický boj je násoben lidskými a materiálními ztrátami. Taktika se rozvíjí zvláště v novém tisíciletí ve zkoumaných oblastech a na afrických bojištích. Gordon⁴⁴ si všímá radikálních změn v taktice u Hizballáhu již v průběhu devadesátých let, kdy po bombových útocích a sporadických útocích komand následovaly akce dokonaleji zabezpečené a provedené. Izrael avizoval pokrok v nasazení zbraňových systémů. Primární klíč k prosazení strategických cílů byl nasměrován na podlomení morálky obyvatelstva a ne na oslabení síly izraelské armády.

Osvojení si ostřelování hustě obydlených oblastí mezi hybridními aktéry lze v principu definovat jako domino efekt. Rozvoj efektu lze agregovat se státními aktéry a spadá do vzorců války osmdesátých let. Všeobecně známým jiným válečným vzorcem na podlomení morálky ale s nevojenským významem je pokračovat v boji válkou měst mezi Irákem a Íránem (blíže o tom Cushman, Brož).⁴⁵ Nasazení balistických raket Scud proti Izraeli Irákem nemělo vojenský význam; psychologický i politický účinek představovaný těmito nosiči hmatatelný byl. Panovala hrozba nasazení zbraní hromadného ničení na větší vzdálenost.

ZÁVĚR

Raketové prostředky jako ideální zbraň hybridních aktérů Středního východu plní relevantní úlohu v doktríně využití raketové techniky, zejména modelu politickém a technickém, popřípadě v modelu propagandy a psychologie. Výzkum modelů tím potvrzuje stanovené hypotézy o jejich významu. Jako problémové se ovšem ukázalo tvrzení o raketách v roli nosiče zbraní hromadného ničení.

Model politický zahrnuje obstrukce raketové techniky a technologií v podobě sankčních programů, jež nabývají na významu v závislosti na zapojení státních aktérů z hlediska kvantity a kvality. Selhávají v případě podpory hybridního aktéra silným přátelským státem. Výraznější úspěch zaznamenávají sankce finanční nebo hospodářské a totální blokáda. Irácko-iránské pomezí dovoluje nekontrolované zásobování, které ale neumožňuje poloha obklopené Gazy. Prospěch hybridních aktérů spočívá dále v tom, že rakety

⁴³ UDASIN, S. Israeli ammonia tank threatened by Hezbollah ordered emptied by July 31. *The Jerusalem Post* [online]. 2017. [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://goo.gl/mFHn1H>; LIEBER, D. - FULBRIGHT, A. Hezbollah chief threatens Israel's Dimona nuclear reactor. *The Times of Israel* [online]. 2017. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <https://goo.gl/a2F6m7>

⁴⁴ GORDON, L. S. The Vulture and The Snake Counter-Guerrilla Air Warfare: The War in Southern Lebanon. *Mideast Security and Policy Studies* [online]. 1998, č. 39 [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://goo.gl/kLFnrk>

⁴⁵ CUSHMAN, H. J. Iraqi Missile Attacks on Iran: A New Twist to the Old War. *The New York Times* [online]. Washington, 1988. [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/hib2sn>; BROŽ, I. Husajin Kontra Chomejni: Irácko-iránská válka 1980–1988. Praha: Nakladatelství Epocha, 2007, s. 272–274. ISBN 978-80-87027-12-7.

zatěžují politickou scénu oponentů a jsou v roli spouštěčů klíčových rozhodnutí odvádějících veřejné finance a statky (např. přesuny obyvatelstva z rizikových zón, investice do nákladných protiraketových systémů v případě Izraele).

Kritickou mez zvláště dělostřeleckých raket nese **technický model**, kdy rozvoj raketových systémů koreluje s rozvojem a začleňováním taktických vysoce energetických laserových zbraní. Nejnovější pokrokové technologie mají potenciál anulovat možnosti dělostřeleckých a balistických raket. Do doby inovace bude operační nasazení raket plnit dosavadní úlohy. Dělostřelecké rakety nabízejí hybridním aktérům bezkontaktní boj se sofistikovanými složkami za finanční, technologické a technické přijatelnosti. Například Hizballáh zvládá operace s taktickými balistickými raketami na tuhé a kapalné pohonné látky, Hútióvé také úpravu těchto střel. Zkoumaným aktérům vyhovují dělostřelecké rakety krátkého a středního doletu, protože splňují klíčové operační podmínky (uvedení v inkognito a bojovou pohotovost). Hypotézu, že existuje silná korelace mezi preferováním raketových prostředků na bázi technické a technologické přijatelnosti lze jednoznačně potvrdit.

Znatelný je **model propagandy a psychologie**, spojený se způsobením ztrát. Rakety jsou využívány k propagandě a psychologickému boji s minimem investovaného kapitálu. Dělostřelecké rakety v hodnotě několika desítek dolarů stimulují vývoj nesrovnatelně nákladnějších obranných systémů. Raketové prostředky jsou tedy ideálním propagandistickým a psychologickým nástrojem. Hypotézu nosiče zbraní hromadného ničení ale nespňují. Disponování a nasazení zvláště jaderných zbraní je diskutovanou hrozbou, která se zvyšuje v kontinuitě s nestátními a i hybridními aktéry. Rozsáhlejší útok zbraněmi hromadného ničení by totiž vyvolal destruktivní odpověď mocností na odpovědné uskupení a podporovatele, a to i v případě útoku střel s konvenčními hlavicemi, například na jaderné zařízení, s následným katastrofickým scénářem. Zkoumaní aktéři tedy stagnují ve fázi plánování útoku na rizikové cíle schopné vyvolat katastrofu.

Závěrem lze konstatovat, že vytýčený problém – omezení proliferace raketových prostředků – je řešitelný v rámci politického a technického modelu. Výstupem je paradigma o důsledném (kolektivním) prosazování legislativy. Inovace v technickém modelu spočívá na tezi dokládající ztrátu významu raket, jako druhu zbraně, v důsledku aktivní podpory rozvoje vysoce energetických protizbraní. Psychologická válka ovlivňuje aktivaci a nasazení prostředků, ale neredukuje samotnou techniku.

Autor: Ing. Ladislav Kulhánek, DiS., narozen 1986. Vystudoval historický obor na Univerzitě Pardubice. Zabývá se vojenskými dějinami od druhé světové války do současnosti, odborně se zaměřuje na vojenskou techniku zvláště zemí třetího světa. Dlouhodobě sleduje situaci na Středním východě. Od roku 2013 publikuje články a ilustrace zejména o ručních palných zbraních.

Jak citovat: KULHÁNEK Ladislav. Modely proliferace raketové techniky hybridních aktérů středního východu. *Vojenské rozhledy*. 2019, 28 (1), 073-084. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.